

Kiss Gy. Csaba „politikai lecke-szövegei”

Találó alcímmel látta el legutóbbi kötetét Kiss Gy. Csaba. A kötet címe: *A szabadság kísértése*, a „politikai lecke-szövegek” alcímmel egészül ki. Nagyjából egy évtized – a rendszerváltás évtizede – politikai cikkeit, interjúit gyűjtötte kötetbe a szerző, feltehetően azzal a szándékkal is, hogy adalékul szolgáljanak ezek a cikkek, politikai megnyilatkozások együtt egy későbbi – az eddigieknél pontosabb, tisztességesebb, hitelesebb – politikatörténeti elemzéshez, akár önmagának, akár másoknak.

Am jól érzékelhetően van itt valami más szándék is: az egyéni és a nemzedéki számvetés igénye, egyelőre ebben a formában, nem a politikusi-értelmiségi memoárirodalom gyarapítása céljából. Ez utóbbi számára, úgy látszik, nem érkezett el még az idő, de valamiféle számvetés és önmagunkkal való szembenézés így „menetközben” is szükségeltetik, ha gondolkodik az ember és élete nagyobb fordulónál a lelkiismerete sem hagyja nyugodni. Nem mintha Kiss Gy. Csabának oka lenne a lelkifurdalásra, hanem azért, mert

oka van áttekinteni mindazt, ami történt és látni benne önmagát, mint közszereplőt. Ezzel persze a szerző – egykori szövegei által – mintegy visszaküldi magát átmenetileg az egyszer már elhagyott politikai színpadra, miközben mai énye helyet foglal valahol a nézőtérrel s feszülten nézi a színpadot és önmagát: hol szólalt jól, pontosan, hol bakizott, hol, melyik jelenetben értette félre a helyzetet s összességében jól értette-e a legfőbb rendező szándékát, instrukcióit. Mert lecke a közszereplés is, a politika is, akárcsak az egész életünk, és jobb megtanulni a leckét, akár utólag is, mint hagyni a feledés homályába veszni azt is, amit esetleg egyszer már megtanultunk. Arról nem is beszélve, hogy jönnek, egyre jönnek az utánunk valók, hátha ők is tanulhatnak valamit a mi történetünkéből, bár ennek nem sok jelét látjuk a történelemben.

Kiss Gy. Csaba az 1987-es lakiteleki sátorverést megelőző időszakot is érinti e könyvben néhány írással, éppen csak jelezvén a rendszerváltás előtörténetéből valamit. Ha ez a kötet nem egykori írások válogatásából állna, hanem a mából visszatekintve, némi rálátással immár elemző, kortörténeti munkát adna közre, nyilván korábbról indítaná a történetet, valószínűleg a hatvanas évek második felétől, alighanem a Kiss Ferenc kezdeményezte „Nagy népi hurál” találkozóitól, 1968-tól, közös egyetemi éveinktől. Így azonban a történet sora – Oplátka András bevezető sorai után – a nyolcvanas évek derekától indul, akkor meg nem jelent, vagy külföldön közreadott olykor álnéven közölt

Széphalom Könyvműhely
 Budapest, 1999
 980 oldal, 272,- Ft

írásokkal. Az első cikk így is még a zsarnokság természetéről szól, a lengyel író és „megfigyelő”, azaz zsarnokság-elemző, Ryszard Kapuscinski riportkönyvei kapcsán. Indításként a szerző jobbat, a korszakra s önmagára is jellemzőbbet aligha találhatott volna sokáig fiókban bujdosó dossziéjában. Ezután egy „nyílt” levél következik Hajdú Jánosnak, a hírhedt bértollnoknak, aki annak idején – felsőbb instrukciók szerint – az Élet és Irodalomban segített elítéltetni az akkor még létező Csehszlovákiában Duray Miklóst és itthon még lehetetlenebbé tenni a Duray-könyvhöz előzőt író Csoóri Sándort és szűkebb-tágasabb környezetét. Ám e cikk-nél megállok egy pillanatra. Ugyan ki tudja már, nálunk pár évvel fiatalabb olvasók közül, hogy ki is volt az a Hajdú János? Es ugye, milyen jó, hogy annyi kacat és rossz emlékeztető figura ily gyorsan kihullik a történelmi emlékezetből? Igen-igen, csakhogy kihullik más is, kihullik az is, amiről tudni kéne, elillan egy jó évtized és a közéletbe frissen belépők már arról a történetről sem tudnak, amely nekik teret nyitott, s gyanítom, nem is nagyon érdekli őket. Annyi nekik a mi közlésünk is, mint apák-nagyapák meséi éhezésről, zsarnokságról, háborúról vagy hadifogságról. Mese.

Mégis, a „mese”-s, azaz történetmondóké a felelősség, hogy továbbadják mindazt, amit érdemes, mert abból valami mégiscsak hasznosul valamiképpen az időben, egy-két érdeklődő, friss elme révén. Kiss Gy. Csaba ezúton is ennek a felelősségnek akar eleget tenni. Felidézi egy-két kis cikke közlésével az egykori írószövetség szerepét is, mely – bármily furcsának tűnik is ma már – a rendszerváltás előtti idők legnagyobb súlyú politikai fórumaként is működött, mert akkor ott gyűlt össze a legtöbb szókimondó ember, ott sűrűsödött legjobban a közbátorság, s a hatalom is különös figyelmet fordított

arra, hogy mit mondanak az írók s hogy éppen az írók mit mondanak ki. Ezután a Tiszatáj-ügy következik a könyvben, megintcsak jelzés értékűen, de azt valóban jelezve, hogy a folyóiratok akkor – különösen a vidéken szerkesztett irodalmi folyóiratok – többek voltak önmaguknál: valóságos bástyái voltak a szellemi önvédelemnek s bizonyos mértékig erjesztői, műhelyei a szellemi és politikai „szabadságharc” megvívásának is. Soroljuk csak a címeiket, megérdemlik: Alföld, Jelenkor, Forrás, Uj Forrás, Életünk s mindenképp a Tiszatáj. Fontos volna erről egyszer elemzően írni, mert az nem vesztette időszzerűségét a demokráciában sem, hogy tudjuk: nem lehet mindent a politikára és a politikusokra bízni, akkor sem, ha azok „választott” emberek. Egy nemzet jövője, szelleme, erkölcsi minősége – túl diktatúrákon és különböző színvonalú demokráciákon – őrzött és ápolt autonómiáján, szellemi embereinek és intézményeinek színvonalán és erkölcsén múlik elsősorban. Ha ezeken a területeken megindul az erózió, vagy ha a nemzet és a társadalom éppen e téren nem tud építkezni – aminthogy ennek komoly jeleit láthatjuk évek óta – akkor a demokrácia hatalmi rendszere, intézményei is légtelennek bizonyulnak majd. Politikai hatalom megfelelő erkölcsi alapok és szellemi környezet nélkül emberre, nemzetre és társadalomra egyaránt veszélyt jelent.

Kiss Gy. Csaba nagyon jól tudja ezt, úgy is, mint „liberális” magyar értelmiségi, akinek fontos a gondolkodás és a szellemi élet függetlensége a mindenkori politikai hatalomtól. Azt is tudjuk azonban – e könyv tanúsága szerint is –, hogy sem a szabadságát és a maga autonómiáját féltő liberális szellem, sem az értelmiségi finnyáság nem kerülheti meg a politikát, ha az ember az önként vállalt értékrendjét, ideáljait érvényesíteni akarja. Az elmúlt tíz esztendő, a rendszerváltás eddigi

története sokak számára ennek az ellentmondásos érzésnek vagy tudatállapotnak a drámáját is jelentette. Nem lehetett nem cselekedni, nem részt venni és nem lehetett nem csalódnani. Kiss Gy. Csaba könyve e tekintetben is fontos, őszinte dokumentuma egy nemzedék történetének, benne az ember és a társadalom kénytelen-kelletlen pártosodásával, eszmények és politikai realitások küzdelmével a társadalomban és belül az emberben. Dokumentuma egyszersmind annak is, miként fonódott össze a rendszerváltás legnagyobb indító pártja, az MDF és a szerző személyes sorsa egy fontos történelmi szakaszban, majd hogyan oldódott el a „győzelem” következtében, a párt hatalomra kerülésének időszakában.

Ez a történet bomlik ki előttünk a korabeli cikkek, interjúk, különféle reflexiók során s ezzel együtt részben a Magyar Demokrata Fórum győzelmi története és hanyatlása. Mint mindannyian, akik a nyolcvanas évek második felében a Magyar Demokrata Fórumot kigondoltuk, majd megszerveztük és elindítottuk, akik alapelveit és programját kidolgoztuk, Kiss Gy. Csaba is a nemzeti önállóság és felemelkedés, a szabadság és a demokrácia és persze a közéleti tisztaság és a politikai tisztesség jegyében álmodtuk meg az eljövendő Magyarország történetét. Ez adta, csakis ez adhatta döntéseink, cselekedeteink értelmét. Volt ebben sok naivitás is bizonyára, de e nélkül a „naivitás” nélkül elkezdni sem lehetett volna és folytatni sem az első szabad választások sikeréig, aminthogy hit és bizonyos fokú naivitás nélkül sohasem történhetett volna semmi a történelemben. Emellett kellett, nélkülözhetetlenül, az egymás iránti és általában az emberek, a magyar honpolgárok iránti feltétlen bizalom. Igaza van a szerzőnek, amikor egyik írásában, emlékezve és emlékeztetve az indulásra, így jellemzi az akkori helyzetet: „Annak idején mi a

Magyar Demokrata Fórumot olyan szervezetnek képzeltük el, ahol tagok és szervezetek egymás közötti kapcsolata bizalomra épül. Bizalomra, emberi hitre, ami annyira hiányzott a magyar közéletből. Ha nem bízunk egymásban, el sem lehetett volna kezdeni az első lakiteleki találkozó szervezését. Nem is lett volna értelme. Bízni a másikban, mindenféle közös tevékenység alapvető föltétele.” A szerző, amikor ezt írja, még az MDF szóvivője, már Antall József elnöksége idején. Minden egyéni csalódottsága dacára, még elhiszi vagy elhiheti magával, hogy bomlás és bomlasztás folyamata megállítható, még bízik Antall József személyében. Mondataiból azonban jól érzékelhető, hogy az egykori bizalomra alapuló politizálásnak már a választási kampány záró szakaszában vége van. A politika jórészt már ekkor individualizálódott abban az értelemben, hogy egyéni karrierszempontok, hatalmi törekvések, megalkuvásokon alapuló kontraszelekció uralta egyre inkább a Magyar Demokrata Fórumot is. Majd ez teljesedik ki a kormányalakítás és az egész kormányzás időszakában. Kiss Gy. Csaba egy ideig még belülről tanulmányozhatja a „mameluk”-rendszer kialakulásának csodálatos ütemét, módját, s vele együtt a résztvevők mélyreható belső korrumpálásának folyamatát.

E könyvben nem szól a fáma – nem is szólhat – egy nagyonis jellemző, ám a szerző személyes sorsát is közvetlenül érintő történetről. Ő maga talán akkor sem említené, ha memoárt írt volna, annál szemérmesebb vagy talán nem is tulajdonít annak oly nagy jelentőséget. Nekem azonban szólnom kell e könyv kapcsán vagy ürügyén erről is. Kiss Gy. Csaba az MDF alapítóinak egyike, első elnökségének tagja. Kiváló nyelvismerte és külkapcsolatai, kapcsolatteremtő képességei révén az MDF első számú külügyese volt a mi időnkben. Már a valószínű győzelem

tudatában sem osztogattunk további szerepeket és pozíciókat, de az természetes volt, hogy amennyiben az MDF fog kormányt alakítani, akkor Kiss Gy. Csabának a magyar külpolitika irányításában vezető szerepe lesz. Antall József Amerikát járt rokonát nevezte ki külügyminiszternek, aki egyébként ilyen irányító munkára éppen nem volt alkalmas és aki annak idején Kiss Gy. Csaba révén került az MDF-be. Szerzőnk, aki alighanem igen jól érzi magát önmaga formálta értelmiségi szerepében, nyilván nem érzi hiányát semmiféle hivatali pozíciónak. Nem is az ügy személyes része a fontos, csak a történet maga, amennyiben az egész folyamatra rávilágít. Rokonok, rokonok baráti köre, egykori iskolatársak, ilyen-olyan ismerősök, az MDF eredeti céljaitól idegenek kezdik birtokba venni káprázatos sebességgel a kormányzati helyeket, s valamivel lassabban magát az MDF-et is. Nemcsak az alapítók Kiss Gy. Csaba által is emlegetett plebejus demokrata szelleme és magatartása, népi indíttatása bűdös már, de a tisztességes magyar „liberalizmus” is, kiváltképpen, ha ennek egy alapító a testestítője. Az MDF újdonsült vezetői Antall irányításával paktálnak az SZDSZ-szel, konzultálnak vezetőivel, a FIDESZ-szel, miközben az MDF választott testületei kívül maradnak a döntéseken, kolonccá válnak, az egész tagsággal együtt. Nincs se őszi, se tavaszi nagytakarítás, az egész régi vezető réteg marad, sőt új lehetőségeket nyer a gazdaságban és a tömegtájékoztatásban. A parnevü paktál és gyarapszik, csak a „plebsz marad egyedül a listán”.

Nem számítanak már célok, alapelvek, programok, kezdetek, személyi képességek, csak a kör, a klub, a páholy, s ezek által a hatalmi érvényesülés. A bolsevik logika diadalmasan úszik át egyik rendszerből a másikba, uralkodik a hatalomban mindenáron való megmaradás elve, s természetes velejáróként az elzárkózás a

társadalomtól és a párttól is, mely ezt az új „elit” hatalomba segítette, elitista politikájával és magatartásával együtt, legjobb szándékai ellenére. A közjogi bebetonozottság, az öntudatlan nyugat-másolás és a bizalmatlanság tüskés sövénye ideig-óráig meg is tartja a hatalomban a kormányt s az MDF új vezetőit, politikájukkal együtt és elfogadják a nyugatiak. Ám mindössze néhány hónap, talán egy fél év kell ahhoz, hogy láthatóvá legyen: jó, ha a kormány a következő választásokig kihúzza, mert ami kifelé talán jól mutat, az belül az országban már megbukott. A kormány, illetve néhány vezető embere pedig magával rántja az egész MDF-et. Aki még belül van, de így is igyekszik elfogulatlanul nézni, megítélni a helyzetet, annak érzékelnie kell mindezt egyúttal a maga pártion belüli tehetetlenségét és elszigetelődését. Kiss Gy. Csaba egyre inkább a bíráló (nagyon megfontolt, körültekintő bíráló) és az eloldódás útjára lép. Mutatják ezt a menetet egykori cikkeinek, interjúinak címei is: „Kisebbségből kisebbségbe?”, „A keresztapa visszanéz”, „Keresztúton a Magyar Demokrata Fórum”, „Aki nem teljesíti megbízását, bukik a következő választáson, az MDF színváltásáról”, stb. Az eltávolodás útjelzői ezek a cikkek, hol az okokat elemelve, hol inkább csak a keserűség, olykor a csömör felmutatásával. Nem volna érdemes könyvet kiadni, ha ez csupán az ő története lenne. A szerző azonban pontosan tudja, hogy nem is csak az MDF, vagy egyik-másik párt tagsága, de az egész magyar társadalom ilyesformán élte meg ezeket az esztendőket. A mondat, melyet Kiss Gy. Csaba Németh Lászlótól vesz át: „kisebbségből kisebbségbe”, minden tekintetben igaz, de leginkább úgy, amint megint a milliók, a magyarság nagy többsége kerül kisebbsége – ezúttal demokratikus átalakulás címén – gazdasági erő, sajtó és szervezethez hiányában, mert akiket felemelt, azok magára hagy-

ták és létrehozták a „tetőn” a maguk elkülönült kis jóléti társadalmát.

Kiss Gy. Csaba végül „a vesztesek oldalán” érzi magát, teljes joggal, hiszen a második választáson nemcsak egy kormány bukott, de éppen az, amelyért – tesszik vagy nem sem – az MDF alapítóinak is felelnie kell vagy kellett volna annyiban, hogy ha már cselekedni, korrigálni közben nem is volt módunk, legalább időben és kíméletlenül szembe kellett volna nézni ezzel a folyamattal és számot vetni a következményekkel. Mert itt egy ügy is bukott és minden jel szerint nem egy négyéves kormányzati szakaszra, de egyelőre még be nem látható időre.

A naivitás – nevezzük így –, mely hitet és bizalmat jelentett elsősorban a kezdetekkor és ami nélkülözhetetlen volt akkor, hogy végig vigyük, amit akartunk, később balekságba fordult, ha balekság

tartás, tisztesség, belátás és önkorlátozás a politikában. Kiss Gy. Csaba közli e könyvben azt a levelet is, melyben hozánk – a többi alapítóhoz – fordult 1993. augusztusában, a számvetés és a szembenézés igényével. Egyetértek vele, ezt el kell végezni, mert ez még mindig hátravan s most közreadott cikkgyűjteménye is csak adalék lehet ehhez. Tartozunk ezzel önmagunknak és a figyelő, a válaszokra váró Magyarországnak. Más kérdés, hogy ennek a nemzedéknek lesz-e még ideje és ereje nemcsak a tanulságok levonására, de egy jó történelmi pillanatban, még egy utolsó nagy nekifutással, az oly szükséges kiigazításra is.

1999. október

Biro Zoltán

